

VAN MENS TOT MENS

Bibliotheek

Universiteit voor Humanistiek

Van Asch van Wijckskade 28

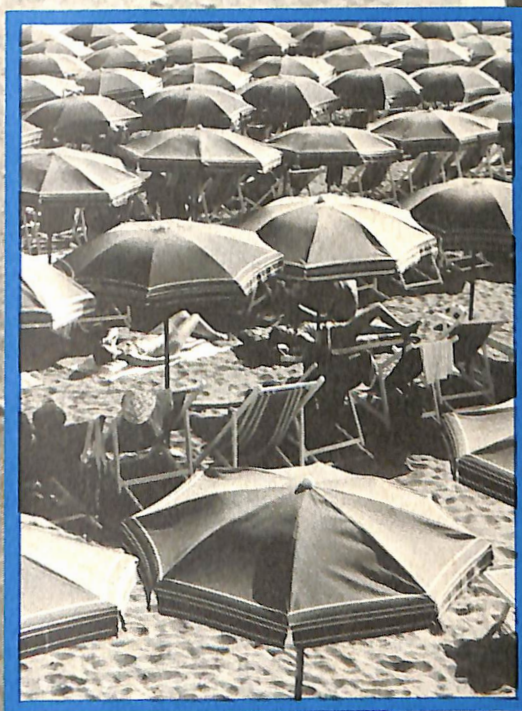
3512 VS Utrecht

Telefoon 030 - 312674

EENZAAMHEID:

De grote leegte

Veranderde samenleving

Techniek rukt op

Ledenorgaan Humanitas 39ste jaargang oktober 1991 nr. 5

LS

Zwart Nazareth

Ik las in het vorige nummer het artikel over Zwart Nazareth, de Schiedamse volkswijk. Ik heb in die stad 57 jaar intensief geleefd. De huisjes waren klein, dat is waar. Je kon niet eens zien of de kamertjes schoon waren of niet, zo donker waren zij. Ik heb leuke herinneringen aan mijn jeugd. Samen met andere meisjes uit de buurt deden wij allerlei spelletjes. Als het warm was, deden zusjes en moeders mee. Dan was iedereen buiten, vaders met elkaar pratend of spelend op hun mondharmonica. Wat een verschil met nu: al die hoge schuttingen in de tuin. De mensen kennen elkaar nauwelijks meer. Ik werkte vroeger in een grote levensmiddelenzaak. We hakten de sinaasappelkisten tot brandhout en bundelden dat voor de klanten. Wij wisten precies wie het nodig had. In onze eigen tijd brachten wij het weg, samen met de jus en het vet uit de hamblikken. Niet iedereen had kinderen die moeder konden helpen. Ik heb eens aan mijn moeder gevraagd hoe zij in die tijd met kinderen omgingen als er 's avonds visite kwam. Als die ook kinderen meenam, begon de kinderschare immers na verloop van tijd te zeuren van de slaap. Volgens mijn moeder kregen de koters een bakje met kruiden, zoals jeneverbessen, waarvan kruidenbitter was getrokken. Die waren volgezogen met alcohol, zodat de kinderen vanzelf slaap kregen. Als de oude huizen uit die tijd nog bewaard willen blijven, is er haast geboden. In Utrecht wordt ook al een stuk van de oude binnenstad gesloopt. Misschien is het een oplossing om die oude

huisjes overdag te laten bewonen door ouderen. 's Avonds gaan ze terug naar hun eigenlijke huis. Ik heb zulke voorbeelden gezien in Hongarije. Daar is een groep huisjes waar overdag ouderen aanwezig zijn. Ze hoeden er kippen, onderhouden de moestuin en maken er jam. Tegen de avond gaan ze naar hun kinderen, want daar wonen zij bij in. Ik heb met deze mensen gepraat. Ze zeiden deze manier van leven fantastisch te vinden.

B.Kool-Van Harmelen,
Oosterhout

Excuses

Tengevolge van een hoorfout, die helaas in vakantie-tijd niet tijdig aan anderen is opgevallen, is in het artikel van Henk Vlaming over zijn gesprek met Herman Tjeenk Willink in Van Mens tot Mens 1991 nr 4 een storende fout geslopen. De naam van onze oud-voorzitter Henk Rengelink is daar verbasterd tot Henk Remmelink. Daarvoor de excuses van de redactie.
E.S.

PRIJS

Elke keer als Humanitas een prijs of een loterij organiseert, zijn er gelukkigen die met hun neus in de boter vallen. Of het nu gaat om de Sponsorloterij of de Humanitas-Hartewensloterij. Zo overkwam het de familie Karssen uit Harderwijk dat zij f 25.000 rijker waren, nadat zij hun geluk bij de Humanitas-Hartewensloterij hadden beproefd. Op de foto geniet het echtpaar Karssen van het laatste restje zomer. Maar met hun pas gewonnen prijs zijn zij in de stemming om de rest van het jaar in een korte broek te zitten. Alleen dan wel in een warm land.

Graatlijn

voor
ouderen

de hele week
tussen 10 uur 's avonds
en 2 uur 's nachts
kunt u ons bellen:
020-6273385

er luistert
dan iemand
naar u!

Humanitas

INHOUD

Eenzaamheid	pag 3
Verandering	
maatschappij	6
Techniek rukt op	8
HOM voor vrouwen	10
Cees Korver	11
O zit dat zo	12
JOT	13
Kort van Stof	14
Stad en Land	15
Hartekreet	16

VAN MENS TOT MENS

LEDENORGAAN VAN
HUMANITAS

Verschijnt 6 x per jaar

Jaarabonnement f 15,—,
voor leden gratis

ISSN NR 0166-1124

REDACTIE:

Michael Kerkhof
Jan Renken
Jeannet van Ganzewinkel
Peter van Agteren

EINDREDACTIE:

Henk Vlaming, Erik Stibbe

ADRES:

voor redactie en exploitatie:
Postbus 71,
1000 AB Amsterdam
Telefoon 020-6262445
Bezoekadres:
Sarphatistraat 4
Amsterdam-centrum

VORMGEVING:

Studio Brouwer

DRUK:

Brouwer Offset Delft

De redactie behoudt zich het recht voor advertenties te weigeren indien zij de inhoud in strijd acht met de uitgangspunten van de Vereniging. Overname van artikelen toegestaan, mits met bronvermelding.

HUMANITAS

De Vereniging Humanitas houdt zich bezig met vele verschillende vormen van maatschappelijke dienstverlening en samenlevingsopbouw. Humanitas staat open voor ieder, die de algemeen-humanistische uitgangspunten van eigen verantwoordelijkheid en zelfbeschikking aanvaardt, in solidariteit met de medebewoners van deze planeet.

Aanmelding voor het lidmaatschap schriftelijk bij het Centraal Bureau, postbus 71, 1000 AB Amsterdam. Opzegging eveneens schriftelijk aan hetzelfde adres, mits ontvangen voor 3 december, gaan in per 1 januari daaropvolgend. Postgiro 582.000
Postgiro ledenadministratie: 294050 t.n.v. Humanitas, Amsterdam.

EENZAAMHEID:

De vernietigende leegte

Eenzaamheid is als een schreeuw zonder echo. Hulpverleners en vrijwilligers komen vaak in aanraking met radeloze en wanhopig huilende mensen, die uit eenzaamheid elke zin in het leven hebben verloren. Maar hoe bitter de klacht ook is, vaak is zij van buitenaf niet te verhelpen. Het is moeilijk voorspelbaar of een helpende hand zin heeft. Helpen dus maar, en afwachten wat het resultaat is.

Foto: Marion v. d. Voort

Martha de Baath vertelt het verhaal van een bejaarde vrouw uit Amsterdam. Martha de Baath houdt zich in de hoofdstad bezig met het project Vriendschappelijk Huisbezoek van de afdeling, zoals afdelingen in het hele land dat organiseren. De bejaarde vrouw was één uit een rijtje, waaraan zij regelmatig een bezoek bracht. De dame kwam haar huis niet meer uit, had geen sociale contacten meer en leed ontegenzeggelijk aan eenzaamheid. Zij was een typisch slachtoffer van het West-Europa in de twintigste eeuw: bol van de welvaart die zelfstandigheid van het individu heeft gebracht, waar de mensen zijn bevrijd van de knellende wederzijdse afhankelijkheid, maar waar de zwakken en hulpbehoevenden onherroepelijk van

het slappe koord vallen, zonder dat er voor hen een vangnet is. De noodkreet van de oude vrouw was niet in stilte verstomd. Toen Martha de Baath bij haar contact op verjaarsvisite ging, trof zij een heel gezellig tafereel aan. De huiskamer zat vol hulpverleners. Iemand van de Stichting Zonnebloem, de fysiotherapeut... De bejaarde vrouw gaf toe dat zij toch wel een heel aardige kennissenkring had opgebouwd. Die constatering was midden in de roos. Haar agenda stond vol met afspraken. Zo vol dat de afspraak voor het volgende vriendschappelijk huisbezoek een hele week moest worden opgeschoven. Zij had zich zo aan deze manier van leven gebonden, dat zij niet meer de straat op wilde, zelfs als zij het

Eenzaamheid heeft geen leeftijdsgrens

Foto: Stan Coudron

zou kunnen. 'Als ik zelf de boodschappen kan doen, komen er geen mensen meer langs die het van mij overnemen', redeneerde zij.

Het vriendschappelijk huisbezoek ging over, want het doel was voorbij geschooten. 'Toch was deze vrouw ontegenzeggelijk eenzaam', herinnert De Baath zich. Bij haar had de grote leegte toegeslagen, een leven vol gedachten, emoties en herinneringen die met geen mens meer gedeeld kunnen worden. Dit is één van de weinige grappige verhalen, die over het verschijnsel eenzaamheid te vertellen zijn. Andere voorbeelden stemmen alleen maar triest. Zoals van die bejaarde vrouw uit een dorpje in Zeeland. Naaste familie had zij bijna niet meer en wat er nog over was woonde ver weg. Zij woonde alleen en was hulpbehoevend. Twee keer in de week kreeg zij bezoek van een vrijwilligster van Humanitas. Tussen deze twee vrouwen groeide langzaam een vriendschap, de enige die de oude vrouw sinds lang weer had. Zij koesterde de relatie met zorg.

Toen de vrijwilligster met vakantie was, kreeg de oude vrouw een ongeluk en kwam in een ziekenhuis in Middelburg terecht. Daar lag zij tot de vrijwilligster terug kwam. Die heeft haar bezocht, maar het bezoek was eenmalig. De afstand tussen het dorp en de stad was te groot om per fiets te overbruggen en het openbaar vervoer in de streek te

slecht georganiseerd. Omdat de oude vrouw niet langer op zichzelf kon wonen, werd zij in een verpleeghuis opgenomen. Verstoken van haar laatste vriendin is zij gestorven in een grote stad, waar zij niemand kende en waar niemand haar kende.

Het aantal eenzamen in Nederland is nog door geen onderzoeker gemeten. Maar iedereen weet dat het er veel moeten zijn. De Stichting Sire, de organisatie die doet aan ideële reclame, startte in september een publiciteitscampagne over eenzaamheid. Trouwen, kinderen krijgen, doe je dat uit liefde of uit eenzaamheid, zo vroegen de makers van televisiespots zich af. Wat zijn eigenlijk je drijfveren voor menselijk handelen, is de achterliggende vraag. Beweeg je je door het leven omdat je een levensdoel

hebt? Of vlucht je voor de grote leegte, die de zingeving van het leven uit je hoofd en je hart zuigt?

Hoewel de meeste mensen in het leven niet eenzaam schijnen te zijn, herkent iedereen de angst voor een schreeuw zonder echo. Vrijwel iedereen is ontgaan als weer eens een stoffelijk overschot wordt gevonden van een bejaarde, die al een half jaar eerder is overleden. De deurwaarder, die de achterstallige huur kwam vorderen, ontdekte hem. Of de krantenjongen van het huis-aan-huisblad, die al een paar dagen geen krant meer door de brievenbus kon persen.

In onze welvaartsstaat, die voorzieningen heeft getroffen om iedere burger van de wieg tot het graf te begeleiden, sterven mensen die van iedereen verlaten zijn temidden van duizenden medeburgers, zonder dat één van hen het merkt.

Alle inspanningen ten spijt blijken hulpverleners, vrijwilligers, artsen, welzijnswerkers en buurtwerkers in veel gevallen niet in staat om eenzamen te bereiken. Veel mensen die zich eenzaam voelen, zwijgen over hun lot. Anderen laten wel van zich horen, maar slaan toenadering van hulpverleners af. De Praatlijn voor Ouderen krijgt veel nachtelijke telefoontjes van ouderen, die gekweld worden door eenzaamheid. Vele malen worden de vrijwilligers gebeld door radeloze, huilende mensen, die niet

Sterven in een grote stad, verstoken van haar laatste vriendin

meer weten hoe zij verder moeten met hun leven. Zij hebben niemand om hun hart tegen uit te storten en voelen zich verlaten door iedereen. Maar als de vrijwilligers van de Praatlijn deze mensen proberen te overreden om contact te leggen met Humanitas, om in aanmerking te komen voor vriendschappelijk huisbezoek, vangen zij bot. Veel eenzamen beklagen zich over hun lot, maar weigeren verlichting van buitenaf. Een negentigjarige vrouw uit de Randstad belde vaak in paniek de Praatlijn. Onder de indruk van haar eenzaamheid, die haar van binnen leek te verscheuren, brachten zij de vrouw in contact met vrijwilligers van het vriendschappelijk huisbezoek. De vrouw kreeg daarna veel bezoek. Maar de telefoontjes van deze vrouw bleven aanhouden. Zodra het bezoek weg was, was de eenzaamheid onverminderd terug. Hoewel zij doodsbang was voor de leegte van haar bestaan, bleek dat deze vrouw voor een deel in zelfgekozen isolement leefde. Contacten met de buurt vermeed zij. In plaats daarvan deed zij een beroep op mensen die veel verder van haar afstonden en die door hun afstandelijkheid veel minder greep op haar zouden krijgen. Eenzaamheid is niet alleen een kwestie van chronisch alleen zijn. Bij sommige mensen is eenzaamheid niet te verhelpen, omdat er in hun leven niets meer is om zich bij aan te sluiten, stelt Michael Kerkhof. Hij is als ouderenwerker van Humanitas onder anderen verbonden aan de Jong Oud Trust. Twee jaar geleden was hij betrokken bij een onderzoek van de Vrije Universiteit naar eenzaamheid onder ouderen in twee Amsterdamse volksbuurten. 'Neem een generatie van mensen die rond 1910 zijn geboren', zegt Kerkhof. 'Steeds meer van die mensen vallen weg. Degenen die overblijven ervaren steeds meer een gevoel van eenzaamheid, van verlatenheid. Zoals de laatsten der Mohicanen zich hebben gevoeld. Er zijn bijna geen generatiegenoten, waar je nog dezelfde soort gedachten, herinneringen en ervaringen mee kan uitwisselen. Stel je maar eens voor dat je ouders, je broers en je zusters zijn overleden en jij nog de enige levende uit het oorspronkelijk gezin bent. Er is nooit meer iemand die hen kan vervangen. Als je hier geen vrede mee hebt, voel je je doodongelukkig. Dat heet eenzaamheid. Het is onlosmakelijk onderdeel van het bestaan. Deze vorm van eenzaamheid is onoplosbaar. Elk mens is immers een eenling met een aantal ervaringen. Hoe minder

je deze ervaringen met anderen kan delen, des te vatbaarder ben je voor gevoelens van eenzaamheid. Ik zou niet weten hoe je dit soort eenzaamheid moet verhelpen. Niet zelden klagen mensen over eenzaamheid. Ze klagen bijvoorbeeld dat hun kinderen zo weinig langskomen. Maar zelf vermijden zij contacten met anderen. Ze hebben geaccepteerd dat hun eenzaamheid niet valt op te lossen. Nieuwe relaties kunnen er alleen maar toe leiden dat die ook weer zullen verdwijnen. Wat heb je eraan als je contact legt met een generatiegenoot die een jaar later overlijdt? Op die manier krijg je voortdurend littekens. De ene wond is nog niet geheeld, of een andere ligt open.' 'Het zijn vooral de buitenstaanders die hiermee geen vrede hebben', vervolgt Michael Kerkhof. 'Het is als een arts die niet wil accepteren dat zijn patiënt ongeneeslijk ziek is. Hij kan alleen de pijn verzachten. Eenzaamheid, daar is nu eenmaal geen pleister op te plakken. Acties om ouderen met een busje naar buurthuizen te rijden, dat slaat vaak nergens op. Ik ken een verhaal over een wijkhulp, die bij een oude vrouw langskwam en er eens voor ging zitten om een goed gesprek te voeren. De opleiding wees erop dat je als wijkhulp oog moet hebben voor eenzaamheid van ouderen. Maar die oma wilde helemaal geen goed gesprek. Zij was zelfstandig en volwassen en wilde dat haar ramen werden gelapt.

'Als je iets tegen eenzaamheid wilt doen, besef dan dat er grenzen zijn aan je mogelijkheden. Het is iets anders als mensen wel aan sociale gebeurtenissen willen deelnemen, maar niet kunnen doordat ze bijvoorbeeld te slecht ter been zijn of te slecht geïnformeerd om ergens heen te gaan. Ook zijn er mensen, die gewoon sociaal een beetje onhandig zijn. Aan zulke gevallen kun je iets doen. Het grote probleem is hoe je de ene soort eenzaamheid van de andere kunt onderscheiden. In de praktijk lopen beide soorten eenzaamheid vloeïend in elkaar over. Dat kun je alleen door mensen op te zoeken en goed te luisteren naar wat ze zeggen. Ik denk dat mensen zelf aangeven wat zij willen.'

'Eenzaamheid zit tussen de oren', meent Martha de Baath. Zij heeft als vrijwilliger veel ervaring met deze problematiek opgedaan. Zij weet hoe ondoordringbaar de muren van eenzamen soms zijn en hoe gering het succes. 'Eenzaamheid is niet iets tastbaars. Je kan het niet zomaar even oplossen. De mensen moeten er zelf iets aan willen doen. Daar kun je hen bij helpen. En daarom is het goed dat wij door middel van vriendschappelijk huisbezoek proberen de eenzaamheid van veel mensen te verlichten.

Ik ken een geval waarin een hoogbejaard echtpaar helemaal opfleurfde, nadat een vrijwilliger hen regelmatig opzocht. Soms gingen de kinderen ook naar het echtpaar. Die waren daar zichtbaar opgetogen over. Opeens leek het weer alsof zij kinderen om zich heen hadden.'

HENK VLAMING

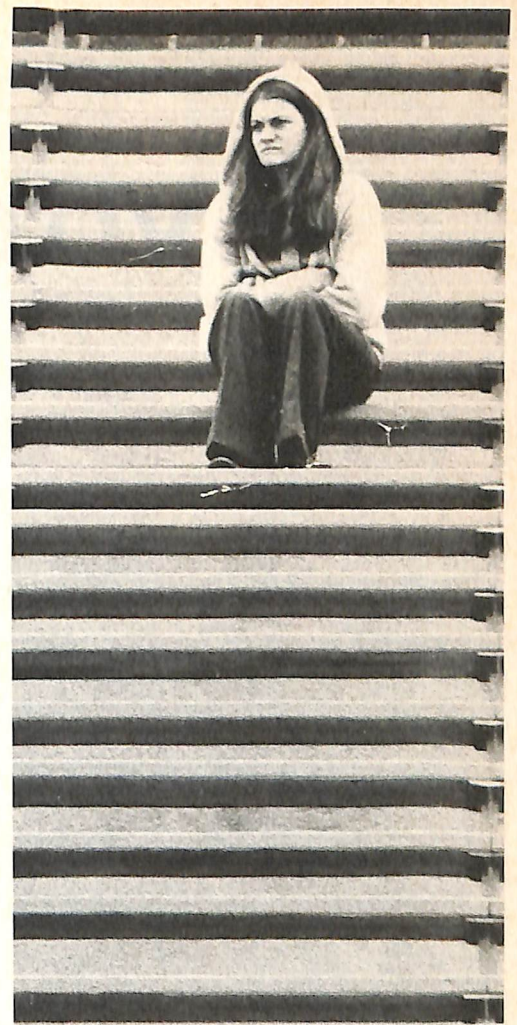

Foto: ANP

'Op eenzaamheid is geen pleister te plakken'

Humanitas kent ten behoeve van hulpbehoevende ouderen het vriendschappelijk huisbezoek. Alleen dan komen vrijwilligers langs, wanneer degene die bezoek willen hebben, persoonlijk daarom vragen.

Een andere manier om eenzamen te bereiken is de Praatlijn voor Ouderen. Tel: 020-6273385.

Over eenzaamheid zijn de volgende boeken verschenen: 'Over eenzaamheid' van prof. dr. J. de Jong-Gierveld. Dit boek bevat veel uitleg over eenzaamheid en geeft richtlijnen voor alle betrokkenen hoe er mee om te gaan.

'Uit eenzaamheid; over hulpverlening bij ouderen' is geschreven door vijf onderzoekers van de Vrije Universiteit. Het is het verslag van jaren onderzoek naar eenzaamheid onder ouderen.

De Vrije Universiteit organiseert voor hulpverleners op dit gebied ook cursussen en trainingen. Tel: 020-6763651

Verandering van maatschappij doet leven

Humanitas bestaat nu 46 jaar. In die periode is de maatschappij, waarbinnen Humanitas functioneert, een aantal malen sterk veranderd. Humanitas ontstond in de nadagen van de verzui-ling. De euforie van de Bevrijding was voorbij, Nederland herrees onder Drees. Maatschappelijk werk was een onderdeel van de kerk, wie daar buiten stond had weinig kans op steun bij persoonlijke problemen.

Al in mei 1945 werd de Stichting voor Maatschappelijk Werk op Humanistische grondslag opgericht om maatschappelijk werk te organiseren onder buitenkerkelijken. Zonder subsidie, met vrijwilligers van goeden wille, pas na verloop van tijd door enkele deskundigen ondersteund. In 1948 werd het een vereniging die de naam Humanitas kreeg. Dat een goede reputatie snel gevestigd kan worden bleek uit de rege- ringsopdracht aan de vereniging om uit Indonesië terugkerende militairen te begeleiden. In de vijftiger jaren kon Nederland weer aan de primaire levensbehoeften voldoen. De nadruk in de economie verschoof van landbouw

naar industrie. De woningbouw ging mee: de verstedelijking begon herkenbare vormen aan te nemen. De gemiddelde leeftijd ging omhoog. Er kwamen andere behoeften bij: de groei van de gezinsverzorging nam een aanvang. In die vijftiger jaren begon er ook al iets te kraken in het gebouw van de verzui-ling. De bisschoppen onderkenden het gevaar en publiceerden (tevergeefs!) het mandement, dat katholieken verbood op socialisten te stemmen, lid te zijn van een socialistische vakbond, naar een socialistische omroep te luisteren etc. Kabouters, Provo's, D'66 manifesteerden zich en legden de bijl aan de wortel van

De laatste helft van deze eeuw heeft in het Westen gezorgd voor welvaart, luxe en zonschijn.

Foto: Delano v. Diest

het oude Nederland. Het kon anders! Autoriteiten werden ondergraven, de welvaart groeide, het begrip welzijn kwam tot politiek en maatschappelijk leven. Het kabinet Den Uyl ving de stroom van vernieuwing op en gaf krachtige impulsen aan de groei van de verzorgingsstaat. Welzijn werd meer en meer een overheidsverantwoordelijkheid en een overheidstaak.

In die fase werd als één van de eerste segmenten van Humanitas het maatschappelijk werk ontzuid. Samen werk je sterker, de overheid betaalt mee. Het diaconale en pastorale werk werd deels samengevoegd met het werk van de nieuw-afgestudeerden van de sociale academies. De afdelingen van Humanitas moesten hun maatschappelijk werkers weer afstaan aan nieuw-gevormde Algemene Stichtingen voor Maatschappelijk Werk.

De gezinsverzorging hield het langer vol. Afdelingen van Humanitas werden op die manier grote werkgevers. Bestuurders droegen de verantwoordelijkheid voor personeel en organisatie. Mensen werden lid van de Vereniging om sneller voor Gezinsverzorging in aanmerking te komen. In 1973 telde Humanitas ruim 37.000 leden. De top.

Ook het wonen van ouderen kreeg meer aandacht. De samenleving ontdekte dat verlenging van de gemiddelde levensduur een ernstig huisvestingsprobleem opleverde. Geen nood: het armenhuis (oud = arm) evolueerde tot bejaardenhuis, waar je in kon als je na je 65e geen zin meer had om voor jezelf te zorgen. Dat kwamen er meteen meer huizen vrij en bovendien: het was goedkoper dan overal gezinsverzorgsters, artsen, kruis-zusters enz. heen te sturen. Emancipatie en vergroting van de afstanden tussen de generaties maakten het ook minder aantrekkelijk als oudere bij de kinderen te blijven wonen. Die nieuwe, na-oorlogse huizen waren trouwens te klein en boden te weinig privacy. En met de groei van de welvaart gingen ook de eisen omhoog, die Nederland stelde aan zijn leefsituatie.

Tot de wal het schip keerde. Na In 't Veld (eerste voorzitter Humanitas), Drees, Veldkamp, Klompé, Den Uyl en Meyer kwamen Lubbers, Brinkman, Ruding en Kok. De overheid zou moeten terugtreden, de verantwoordelijkheid voor het welzijn werd verlegd naar het 'maatschappelijk middenveld', de 'zorgzame samenleving'. Emancipatie en individualisering deden hun invloed gelden. De gezinsverzorging kwam als een van de velen onder vuur. Decentralisatie in de vorm van verschuiven (afschuiven?) van verantwoordelijkheid en schaalvergroting (groter is goedkoper?) streken om de voorrang. Het resultaat: Humanitas moest ook de gezinsverzorging inleveren bij fusie-verbanden, die streng werden gebonden aan budgettering en bezuinigingsnorm. En ook naar huisvesting op je oude dag in eigen, vertrouwde kring kon je meer en meer fluiten: indicatiecommissies gingen bepalen wie in aanmerking kwam voor één van de steeds schaarser wordende bedden in het verzorgingstehuis, lidmaatschap van een vereniging als Humanitas gaf

nauwelijks meer voordelen... Het ledental begon te dalen en daalt nog steeds. Maar daar zijn meer redenen voor. Niet voor niets werden de tachtiger jaren bestempeld als het 'Ik-tijdperk'. De Nederlander begon steeds meer aan zichzelf te denken en steeds minder aan de samenleving als geheel. Sociale verbanden werden zwakker. De 'Pil' gaf vrouwen voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid de kans baas in eigen buik te worden. Gezinnen werden kleiner, huwelijken werden later gesloten. Andere samenlevingsvormen vonden erkenning, homosexualiteit werd een ietsje meer geaccepteerd en beetje minder gediscrimineerd. Emancipatie en individualisering werden bekende begrippen. Er was groei naar gelijkwaardigheid van seksen, die vrouwen recht gaf op meer dan het aanrecht, maar ook mannen onzeker maakte. Er werd minder gesproken over wijze, oude mannen en meer over yuppen die het maakten. De gemiddelde leeftijd ging nog verder omhoog, het echtscheidingspercentage eveneens. Inmiddels staat Nederland er ook heel wat gekleurder op dan in de veertiger jaren. De eerste na-oorlogse immigratiegolf kwam uit Indonesië. Daarna kwamen de gastarbeiders, eerst gehaald door werkgevers die geen Nederlanders meer konden vinden op een overspannen arbeidsmarkt, later op eigen initiatief. De televisie, in Nederland geïntroduceerd in begin jaren vijftig, liet immers wereldwijd zien hoeveel welvaart hier viel te verdelen. De Antillianen kwamen en in grotere aantallen de Surinamers. Vluchtelingen (politiek of economisch) komen uit vele landen in Azië, Afrika en tegenwoordig ook oost-Europa. In Nederland is het leven immers ideaal, verzorgd van de wieg tot het graf.

Vandaag de dag is de helft van de kinderen op de Amsterdamse basisscholen van buitenlandse herkomst. Zichtbaar, hoorbaar, merkbaar.

Heeft Humanitas nog een taak in deze veranderde maatschappij? Humanitas als vereniging van vrijwilligers, die zelf de handen uit de mouwen steken als anderen in de samenleving in de knel dreigen te komen? Humanitas als organisatie, die zich beroept op algemeen-humanistische uitgangspunten?

Veel maatschappelijke problemen van vroeger zijn opgelost. De kansen zijn gelijker geworden. Begrippen als Bijstand, Studiefinanciering, AOW, WAO, Huursubsidie waren in de veertiger jaren even onbekend als de vrije zaterdag, de VUT en de ATV. Wie te zwaar in de problemen zit voor het maatschappelijk werk kan naar het RIAGG. Er is bijna geen huis meer zonder koelkast en televisie. Woningnood is niet langer gebrek aan huizen, maar aan goede huizen. Zijn er nog wel maatschappelijke noden, waar Humanitas belangrijk voor is?

Jazeker, die zijn er. Eenzaamheid als keerzijde van de individualiseringsmedaille. De problemen van een multiculturele samenleving. De verlengde levensduur van gezonde Nederlanders, die geen maatschappelijke rol meer hoeven te vervullen, de honger en ellen-

Voor sommigen blijft de hemel grijs.
Humanitas blijft nodig.

Foto: Marion v. d. Voort

de in een Derde Wereld die dichterbij is dan ooit. De tweedeling in onze 'welvaartsmaatschappij'.

Daarom is Humanitas nog steeds onmisbaar, als vereniging van vrijwilligers, die vanuit een Humanistische inspiratie solidair zijn met mensen, zonder onderscheid naar leeftijd, sexe, herkomst, kleur, leefsituatie of sociale klasse. De boodschap aan de teruggedrongen bestuurder: maak je klaar voor nieuwe taken in een veranderde maatschappij. In een organisatie die vrijwilliger en professional beide geeft waar zij recht op hebben.

Op de komende Algemene Vergadering van Afgevaardigden van de Afdelingen kan Humanitas daar aan werken.

ERIK STIBBE

DE TECHNIEK
STAAT
VOOR NIETS

Maar kunnen wij het bijbenen?

Wat is het toch fijn als je wat ouder wordt en je krijgt wat meer tijd voor jezelf. Vooral als dan je ogen nog goed genoeg zijn om eens lekker datgene te gaan lezen, waartoe je jarenlang niet gekomen bent. Omdat boeken duur zijn, begeef je je naar de openbare bibliotheek. Er is wél wat veranderd sinds de laatste keer dat je hier kwam: bibliothecaressen zijn niet noodzakelijk meer uitgerust met een strenge bril en dito knotje en soms zijn ze bibliothecaris. Maar de grootste verandering is het ontbreken van de rijen kaartenbakken waarin, veelal op smoezelige kaartjes, voorheen het boekenbezit in alfabetische volgorde was opgenomen. Je vraagt de jonge, dynamische bibliothecaris naar de catalogus en hij is zo vriendelijk om met een snelle handbeweging te wijzen in de richting van een hele rij computers.

Foto: ANP

Je wilt je niet laten kennen en je begeeft je welgemoed naar die machinekamer met de bedoeling de vindplaats van een aantal boeken te achterhalen. Je moet even wachten tot een paar lagere school-kinderen klaar is met het vingervlug bedienen van de computer. Je kijkt mee over hun schouders om zo al enigszins op weg geholpen te worden in de wijze waarop je zo'n apparaat zijn ken-

nis ontfutselt. Moet te doen zijn, denk je. Zodra de kinderen er genoeg van hebben (zijn die echt alleen maar gegevens aan het opzoeken van boeken die ze moeten of willen lezen?) neem je plaats achter een beeldscherm en toetsenbord. Het beeldscherm vertoont een aantal vragen en levert er een soort meerkeuze-antwoorden bij. Dat is bekende taal en je toetst de letter in die bij je keuze-

antwoord staat. Nu zegt het beeldscherm dat je "enter" moet indrukken. Je ogen zoeken de toetsen op het bord af en vinden geen "enter". Na nog twee zoektochten langs de rijen toetsen besluit je toch maar om hulp te vragen. De bibliothecaris komt naar je toe en toetst zonder een woord te zeggen de knop met het opschrift "return" in. Hij kijkt je wat meewarig aan en zegt dan dat "return" en "enter" hetzelfde is. Kennelijk weet de hele wereld dat behalve jij.

Ander voorbeeld

Je bent jarig en je partner heeft vanwege het kroonjaar dat je bereikt hebt eens flink in de beurs getast. Je krijgt een prachtig horloge. Je voelt je als de eerste keer dat je zo'n ding kreeg en je wilt het meteen omdoen. Het staat nog niet goed afgesteld maar je denkt dat snel even te kunnen doen. Dat valt tegen. Er zitten om te beginnen meer knopjes aan dan je dacht en als je aan die knopjes komt gebeuren er onvoorziene dingen. Teleurgesteld leg je het horloge terzijde en je voelt je genoodzaakt de acht pagina's omvattende gebruiksaanwijzing door te nemen. Dat blijkt niet nodig. Als je 12-jarige kleindochter je komt feliciteren, heeft ze je horloge al bedrijfsklaar voor je de tijd hebt gehad om de koffie in te schenken.

Nog zo'n voorbeeld

Je hield altijd al van muziek en je hebt tegenwoordig ook het geld om een wat betere muziekinstallatie aan te schaffen. Je maakt een tocht langs verschillende hi-fi winkels en legt je oor te luister bij mensen die er verstand van hebben. Uiteindelijk maak je een keuze en koopt een installatie met, volgens de verkoper, ongekende mogelijkheden. Dat moet ook wel want het apparaat is aardig aan de prijs en waarvoor zou er anders een driedelige gebruiksaanwijzing bij moeten zitten. Je gaat met je pas verworven bezit naar huis om er eens rustig voor te gaan zitten om het ding te installeren en de gebruiksmogelijkheden te leren kennen. Na een dag installeren ben je moe en je denkt: als ik in elk geval maar muziek kan draaien en het radiogedeelte aan de praat krijg, dan komen die ongekende mogelijkheden wel later. Je bent tenslotte zo opgelucht dat je de gebruiksaanwijzingstrilogie zo onvindbaar mogelijk opbergt. De mogelijkheden zijn en blijven ongekend en het apparaat is daardoor veel te duur.

Kent u dit soort situaties, dat zonder enige moeite is uit te breiden met een groot aantal andere voorbeelden? In de laatste decennia is een grote hoeveelheid apparaten, materialen en systemen in omloop gebracht waarvan het gebruik en in elk geval de reparatie nogal wat technische kennis vereist. Niet alleen de materialen zelf, maar ook de systemen die ontstaan door een verbeterde techniek, kunnen hoge eisen stellen aan de gebruikers. Denk maar eens aan de zogenaamde PIN-code, die ons in staat stelt om op elk gewenst moment van de dag geld uit de muur te halen. Mits je natuurlijk die PIN-code

kunt onthouden en weet hoe de geldautomaat werkt. En je hoeft echt niet hoogbejaard te zijn om daar moeite mee te hebben.

Allerlei technieken en systemen hebben hun intrede gedaan om ons 'onafhankelijk' te maken, maar de vraag is of het tegendeel niet aan het gebeuren is. De oudere, van wie het horloge wordt gelijkgezet door een liefhebbende kleindochter, hoeft zich niet echt afhankelijk te voelen van die kleindochter. Ze hebben immers een goede relatie met elkaar, waarin men wederzijds elkaars sterke kanten kent en waardeert. Maar degene die ieder jaar aan het begin van het stookseizoen zoonlief de kachels laat opstarten vanwege gebrek aan inzicht in de techniek en het daarbij horende gevoel van onveiligheid, kan zich knap afhankelijk voelen als die zoon toevallig net op vakantie is als de kou toeslaat. De techniek schept mogelijkheden, maar naarmate er meer mogelijkheden zijn, wordt de techniek ingewikkelder en

daarmee wordt het aantal mensen dat er de baas over kan blijven kleiner. Alle anderen worden in meer of mindere mate buitenspel gezet en hebben daardoor minder grip op de wereld om hen heen.

Onafhankelijkheid (met het oog waarop de techniek ontwikkeld werd) verandert hier in afhankelijkheid. Afhankelijkheid van de techniek zelf en van de specialisten die al die techniek kunnen bedienen en repareren.

JEANNET GANZEWINKEL

Jonge mensen bedienen de meest ingewikkelde apparatuur, voor u tijd hebt om koffie in te schenken.

Foto: ANP

HOM op de bres voor rechten van de vrouw

**Het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) presenteert in december 1991 de tentoonstelling ¡ Basta !
De tentoonstelling heeft als onderwerp VROUWEN TEGEN GEWELD in Peru en Nederland.**

Met deze tentoonstelling wil men het heersende beeld doorbreken dat met name vrouwen uit het zuidelijk halfrond slechts weerloze slachtoffers zijn. Vrouwen steunen elkaar in de strijd tegen geweld dat tegen hen gericht is. Door cursussen waarin vrouwen leren van hun rechten gebruik te maken, door steun aan vrouwelijke slachtoffers van geweld (praktisch of juridisch) en door publiciteit en acties gericht op betere feitelijke omstandigheden en op gelijke rechten.

Door het tonen van vergelijkbare activiteiten van vrouwen in Peru zowel als in Nederland, wordt de koppeling gelegd tussen Noord en Zuid.

De tentoonstelling bestaat uit affiches, foto's en audiovisueel materiaal, aangevuld met meeneemfolders met achtergrondinformatie. Er is ook een persbericht beschikbaar.

Waar te zien

Vanaf januari 1992 reist de tentoonstelling langs bibliotheken in het hele land. De bibliotheken moeten daartoe een aanvraag indienen bij HOM. Geïnteresseerde organisaties kunnen uiteraard ook hun plaatselijke bibliotheek aansporen de tentoonstelling in huis te nemen.

Het volwassenenonderwijs, vakbondsafdelingen, project- en discussiegroepen kunnen activiteiten organiseren rondom geweld tegen vrouwen met de tentoonstelling als aanknopingspunt. Het HOM kan deze activiteiten ondersteunen met informatiepakketten met achtergrondmateriaal, eventueel aangevuld met specifieke informatie over een bepaald onderwerp. Ook voor concrete ideeën voor de opzet en inhoud van bijvoorbeeld een thema-bijeenkomst kan men bij het HOM terecht. Belangstellenden kunnen een folder aanvragen over dit project "Vrouwen en Mensenrechten" bij het HOM, postbus 114, 3500 AC te Utrecht

Werken met minder mensen kan niet

'Ik vind dat mensen veel meer invloed moeten kunnen uitoefenen op hun woonomgeving en op het huis waarin zij gaan wonen. Voor ouderen speelt dat nog extra, want zij zijn vaak in hun resterende levensperiode vooral op hun woning en woonomgeving aangewezen.'

Aan het woord is Cees Korver, 52, van 1978 tot 1991 als gedeputeerde in Noord-Holland onder andere verantwoordelijk voor het ouderenbeleid en sinds kort voorzitter van de HSHB, de Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden. Michael Kerkhof sprak met hem tijdens de beleidsconferentie over het wonen van ouderen, op 7 september georganiseerd door het BHWO, waar hij door zijn aanwezigheid gedurende de hele bijeenkomst blijk gaf van méér dan plichtmatige belangstelling.

De HSHB was voor Cees Korver al lang een bekende. Als gedeputeerde had hij al te maken met de HSHB/HBB-verzorgingstehuizen en wooncentra. Hij kende de organisatie. Verbaasd was hij niet toen hem werd gevraagd het HSHB-bestuur als voorzitter te komen versterken, wel verrast. 'Omdat men het verzoek deed zoals men het deed. Men gaf aan behoefte te hebben aan een professionele voorzitter, die één dag in de week vast beschikbaar zou zijn. Ik ben zelf voorstander van een zo deskundig mogelijk bestuur en ik vind, dat je dan ook wat van bestuursleden moet vragen. Geen enkele andere organisatie heeft mij, zo uitgewerkt als de HSHB dat deed, voor één dag in de week gevraagd. Dus heb ik ja gezegd'.

Invloed op het wonen

'Wat ik essentieel vind in de ouderenhuisvesting?' Cees Korver betreft in het antwoord ook zijn eerdere ervaring als PvdA-wethouder in Bergen (NH). 'Van

Cees Korver: 'Ik onderschijft thuisverzorging van harte.'

groot belang is, dat mensen veel meer invloed moeten kunnen uitoefenen op hun woonomgeving en op het huis waarin zij gaan wonen. Binnen de grenzen van de redelijkheid natuurlijk. Voor ouderen speelt het invloed kunnen uitoefenen extra. Dikwijls zijn zij in de hen resterende levensperiode vooral aangewezen op hun woning en hun woonomgeving.

Wordt dat dan een nog belangrijker punt voor de HSHB?

'Dat onderstreep ik', aldus de nieuwe voorzitter, 'Het is al een belangrijk punt voor de HSHB en dat wordt het wat mij betreft eens te meer'.

Nieuwe bezuinigingen

Het gesprek met Cees Korver vond plaats vóór Prinsjesdag. Toch een vraag naar zijn standpunt tegenover eventuele nieuwe bezuinigingen op verzorgingstehuizen. 'Mijn ervaring is, dat het goed is dat de afgelopen jaren keuzes gemaakt zijn met betrekking tot het uitbreiden van verzorgingstehuizen. De keus van groeibeperking en inkrimping ten gunste van meer aandacht voor mogelijkheden die mensen thuis hebben is in veel gevallen terecht gemaakt. De accent-verschuiving naar meer zorg thuis onderschrijf ik van harte. Maar er blijven ook verzorgingsplaatsen nodig. Daarbij komt nog dat de aard van de benodigde verzorging in de tehuizen de afgelopen jaren sterk veranderd is. Een van de belangrijkste opgaven voor de komende tijd is het opvangen van de toegenomen zorgzwaarte in de tehuizen. Je houdt intramurale voorzieningen voor ouderen. Of dat nou verzorgingstehuizen of verpleeghuizen heten interesseert mij niet zo veel. Maar er moet pas-

sende intramurale opvang voor zorgbehoevende ouderen aanwezig zijn en blijven.'

Een knelpunt ziet hij in de tegenstelling tussen de zwaarte van de zorg en een verdere inkrimping van de budgetten, waaruit de tehuizen die zorg moeten betalen. 'Je kunt momenteel nauwelijks meer vragen of verzorgingstehuizen nog efficiënter willen gaan werken, met nog minder mensen. Dat kan naar mijn gevoel niet. Bezuinigingsmaatregelen nu, nog voor de komende stelselwijziging, vind ik onjuist.'

De stem van Humanitas

Naar aanleiding van de voorstellen van de HSHB over de bestuurlijke opzet van de HSHB-groep praten we ook over de rol van de constituerende organisaties van de HSHB. De binding van de HSHB aan een humanistische identiteit spreekt Korver duidelijk aan. 'Ik huldig het idee, dat je vanuit humanistische beginselen vorm kan geven aan maatschappelijke ontwikkelingen.' Op de vraag of Humanitas een duidelijke stem in het HSHB-gebeuren moet houden geeft hij een genuanceerd antwoord: 'Het hoeft van mij niet op dezelfde manier als nu. Ik ben van mening dat de HSHB goed kan functioneren, als plaatselijk, regionaal of provinciaal een aantal dingen gebeuren, die voldoen aan de behoeften van ouderen. Er moet lokale legitimatie zijn vanuit de humanistische organisaties, om daarmee aan de slag te kunnen. De vertegenwoordiging van de identiteit moet daarbij tot uiting komen in de dagelijkse praktijk. Maar het is de vraag of dat landelijk ook 'in figuur moet worden gezet' naar het huidige model. Dus: of er per sé mensen van Humanitas, Humanistisch Verbond en De Vrije Gedachte op die titel in het HSHB-bestuur moeten zitten. Er liggen plannen voor een andere opzet, waarbij overigens overeind blijft dat de HSHB met humanistische uitgangspunten werkt. Dat verandert niet!'

De vraag is wie dat bewaakt. 'In de nieuwe organisatie-voorstellen is dat voorzien. Er moet een goed, slagvaardig, deskundig bestuur aan de gang met daarnaast een raad van commissarissen, een raad van Toezicht als het ware, waarin de identiteitsorganisaties stem hebben plus een stichtingsraad voor de inbreng van onderaf.' Cees Korver kan zich goed vinden in dat organisatie-model, dat overigens bij Humanitas op het moment dat dit wordt geschreven nog in discussie is.

Toekomstwens

Welke wens voor de toekomst heeft de nieuwe voorzitter bij zijn aantreden? Het antwoord is duidelijk: 'De betrokkenheid van mensen, die nu bezig zijn met het ouderenwerk, die dat doen op basis van humanistische denkwijzen, dat moet blijven en dat moet versterkt worden. Vrijwilligers, die met hart en ziel en zeer gemotiveerd met ouderenwerk bezig zijn, die hebben ondersteuning nodig. In die zin valt er met mij, met de HSHB te praten en tot afspraken te komen in de komende tijd.'

MICHEL KERKHOF

O zit dat Zo bij de Tros
Wie van spelletjes op de televisie houdt heeft een dezer dagen de titel van deze rubriek ook op het scherm kunnen waarnemen. Voor de goede orde: het is puur toeval dat dezelfde naam wordt gebruikt voor twee zo verschillende zaken als een pagina voorlichting in Van Mens tot Mens en een spelprogramma van de Tros. Tussen die twee is verder geen enkel verband.

Wat kost een advocaat en wat mag u verwachten?

Voor een eerste juridisch advies over een bepaalde kwestie kunt u bij een advocaat terecht. Hij zal u daarvoor het TOGA-tarief berekenen. TOGA staat voor 'tarief oriënterend gesprek advocaat'. Dat gesprek is gratis als u in aanmerking komt voor gefinancierde rechtshulp en het kost in andere gevallen f 50,- inclusief BTW voor maximaal een half uur. Maar soms zijn er goedkoper alternatieven. Bij arbeidsconflicten bijvoorbeeld kunt u naar uw vakbond gaan. En voor zaken die te maken hebben met wonen en werken (arbeids-, huur- en sociale-zekerheidsrecht) kunnen minder draagkrachtigen juridische hulp krijgen van de Bureaus voor Rechtshulp en de sociaal raadslieden. Voor consumentenproblemen kunt u terecht bij Consumenten Contact en de Consumentenbond.

Wanneer een advocaat?

Ook als u in een procedure verwickeld raakt, hebt u niet altijd een advocaat nodig. Bij de kantonrechter bijvoorbeeld kunt u zelf uw zaak bepleiten of dit een ander laten doen; dat geldt ook voor procedures bij klachteninstanties zoals geschillencommissies en tuchtcollages, maar ook bij de Raden van Beroep die alle sociale verzekeringskwesties behandelen. Dit neemt niet weg dat het soms dringend aan te raden is een (gespecialiseerd) advocaat in de arm te nemen. Procedeert u bij een rechtbank, dan bent u wel verplicht een advocaat in te schakelen. Bij

O ZIT DAT ZO

Deze rubriek is een
vraagbaak voor leden
van Humanitas.

Vragen kunnen worden
opgestuurd aan Postbus
71, 1000 AB Amsterdam.

Zet op de enveloppe:
'O zit dat zo'

tnv: Jeannet van Ganze-
winkel, Ton van den
Brink of Harrie Gen

de rechtbank moet u onder andere zijn voor geldvorderingen van meer dan f 5.000,- en in geval van echtscheiding en adoptie.

Welke advocaat?

In principe kunt u naar een willekeurige advocaat stappen. Maar in de praktijk zal niet elke advocaat u willen of kunnen helpen. De advocaat van uw keuze zit bijvoorbeeld 'vol' of wil uitsluitend zelf-betalende cliënten, dus geen cliënten met een zogenaamde 'toevoeging'. En verder zijn er advocatenkantoren die voor een bepaald deel toevoegingen doen, terwijl andere kantoren of collectieven uitsluitend rechtshulp aan minder draagkrachtigen verlenen (sociale advocatuur). De Bureaus voor Rechtshulp

beschikken weliswaar over zgn. advocatenlijsten, maar die zijn niet altijd up to date, volledig en voor iedereen toegankelijk.

Als u rechtstreeks naar een advocatenkantoor stapt, vraag dan om een advocaat met een specifieke deskundigheid op het terrein van uw probleem.

Wat mag u verwachten?

Een advocaat moet zich inzetten voor uw zaak: u vertrouwt op zijn deskundigheid en dat verplicht hem zich tot het uiterste voor u in te spannen. De Gedragsregels voor Advocaten zeggen het volgende:

-Een advocaat moet een zaak zorgvuldig behandelen en het belang van zijn cliënt in zijn wijze van behandelen vooropstellen. Hij heeft weliswaar de leiding, maar mag in geen geval handelingen verrichten tegen de wil van zijn cliënt. Zo spreekt het vanzelf dat van tevoren een 'plan van aanpak' wordt besproken en dat de advocaat u een idee geeft van de vooruitzichten. Komt hij daarbij tot een somber beeld, dan heeft u tenminste de gelegenheid ervan af te zien en zich zo hoge kosten te besparen.

-Een advocaat moet zijn cliënt steeds voldoende op de hoogte houden van de stand van zaken.

-Bij het nemen van belangrijke beslissingen moet de cliënt worden geraadpleegd.

-In plaats van het op een proces aan te laten komen, moet een advocaat zo veel mogelijk proberen de zaak 'in der minne' te schikken.

-Komt het tot een procedure, dan hoort de advocaat zijn cliënt van ieder processtuk een kopie te sturen.

De kosten

Komt u niet in aanmerking voor gefinancierde rechtshulp, dan moet u de kosten van uw advocaat zelf betalen. U kunt proberen een vast bedrag aan honorarium af te spreken, maar meestal zal een advocaat het werkelijke aantal uren declareren dat hij aan uw zaak besteedt. De rekening behoort drie kostenposten te vermelden: honorarium, verschotten en BTW. Het honorarium

wordt als volgt berekend: aantal aan de zaak bestede uren x basisuurloon x speciale omstandigheden. Het basisuurloon bedraagt f 255,- exclusief BTW. In dat bedrag zit voor ongeveer f 100,- aan kantoorkosten (kosten voor personeel, huisvesting en kantoorinventaris). De speciale omstandigheden wisselen van zaak tot zaak; ze worden uitgedrukt in een factor en met elkaar vermenigvuldigd. Het gaat hierbij allereerst om het belang van de zaak, waarmee wordt bedoeld de hoogte van het bedrag dat met de zaak gemoeid is. Speciale omstandigheden zijn verder de praktijkervaring van de advocaat, het feit dat voor een bepaalde zaak 'specialistische' kennis vereist is en het spoedeisend karakter van een zaak. Elk van deze omstandigheden heeft een eigen factor. Een voorbeeld. Neem een zaak van f 20.000,- met een spoedeisend karakter, behandeld door een advocaat met minder dan 5 jaar ervaring. Eerst wordt de eindfactor berekend: 0,9 (belang van de zaak) x 0,8 (praktijkervaring) x 1,5 (spoedeisend karakter), ofwel 1,08.

Als de advocaat dan 10 uur aan de zaak heeft gewerkt, komt het honorarium op 10 x f 255,- x 1,08 = f 2.754,-. Naast het honorarium brengt de advocaat u verschotten in rekening. Dit zijn kosten die de advocaat namens u aan derden moet betalen: griffierechten, kosten van getuigen en deskundigen, uittreksels uit registers etc. Andere kosten zoals die voor telefoon, fotokopieën zijn moeilijk te specificeren, maar mogen in ieder geval niet meer dan 5% van het honorarium bedragen.

Over alle diensten van een advocaat moet sinds 1 januari '91 het hoge BTW-tarief (18,5%) betaald worden. Ten slotte: mocht een zaak aanzienlijk slechter aflopen dan was voorzien, dan kan dat een reden zijn tot matiging van de rekening. Bovendien kan een advocaat nog rekening houden met de geringe draagkracht van de cliënt, die toch niet in aanmerking komt voor gefinancierde rechtshulp. Maar daarop moet men de advocaat dan wel zelf attent maken.

Oud is geen schande!

Onlangs interviewde ik voor de Nieuwspoor-rubriek in het maandblad *Leeftijd* drie oudere dames. Het viel mij op, dat zij zich stuk voor stuk niet als 'oudere' zagen. Merkwaardig toch, want het geheel door ouderen geleide Dienstencentrum waar zij een rol spelen, toonde zich in alles van een door-en-voor-ouderen-opzet en alle drie de vrouwen waren tegen de zestig. In hun visie waren niet zij oud, maar al die anderen, de mensen die het Dienstencentrum gebruiken. De mensen waarvoor zij aan de slag waren, de oudjes van daarginds.

Je hebt dus ouderen, en ouderen die zichzelf niet als ouderen zien. Ouderen die werken voor andere ouderen, maar zichzelf niet met hen willen vereenzelvigen. Stel je voor dat je over één kam geschoren wordt met degenen die van jouw hulp en dienstbetoon gebruik maken! Om te kunnen helpen, om voor anderen te organiseren, moet je immers slagvaardiger, mondiger, assertiever dan anderen zijn?

Op zich lijkt het logisch. Zelfs op het punt van leeftijd moet men zich klaarblijkelijk enigszins onderscheiden. De actieve oudere ziet zichzelf als anders dan 'de oudjes'. En om dat te bewijzen wordt het oud zijn ontkend.

Natuurlijk verschilt de actieve oudere op allerlei punten van de wat ingeslapen, om wat voor reden dan ook inactieve oudere. Maar op één punt duidelijk niet. Niet op het punt van leeftijd. Dat ontkennen is struisvogelpolitiek. En met struisvogelpolitiek komt de emancipatie van ouderen geen stap verder.

Zelfdiscriminatie

Waarom hebben dan zo veel actieve ouderen de ontkennen van hun oud-

zijn nodig, om zich voldoende gelegitimeerd te wanen hun zegje te kunnen doen en hun steentje bij te dragen? Mijns inziens duidt het op een gecompliceerde vorm van zelfopgelegde leeftijdsdiscriminatie.

Omdat de samenleving moeilijk doet over leeftijd, ontkent men gemakshalve de eigen leeftijd. Mogelijk heeft men zich in het verleden zelfs zo geconformeerd met 'oud' als een puur negatief begrip, dat een dergelijke ontkennen als vanzelfsprekend aanvaard wordt en waarschijnlijk niet eens meer als ontkennen onderkend.

Zelfopgelegde leeftijdsdiscriminatie dus. En tegen leeftijdsdiscriminatie lopen ouderen tegenwoordig juist steeds meer te hoop. Maar zelfs dáárbij speelt de ondubbelzinnige ontkennen van de eigen staat van dienst op de jaarkalender. Neem het voorbeeld van de Amsterdamse ANBO-campagne tegen leeftijdsdiscriminatie. Begin september startte de Algemene Bond van Ouderen in de hoofdstad een actie tegen uitsluiting op grond van leeftijd. In een krantenartikel naar aanleiding van de start van deze campagne zegt mevrouw J. Lansink als ANBO-bestuurslid in Amsterdam 'Ik vind mezelf niet oud. Mischien dat anderen mij wel oud vinden, maar van binnen ben ik niet oud.' Merkwaardig genoeg wil mevrouw Lansink ook niet zeggen hoe oud ze is. Maar leeftijd is toch geen schande, denk ik dan!

Alles zijn waarde

Leeftijdsdiscriminatie wordt niet opgeheven door leeftijd te ontkennen of tot verboden onderwerp te verklaren. Veel eerder moet, zoals dat bijvoorbeeld in de GILDE-projecten gebeurt, getamboeerd worden op de specifieke kwaliteiten die aan een hogere leeftijd verbonden kunnen zijn. Leeftijd dus niet gezien als min, maar als plus.

Nog afgezien daarvan moet toch gewoon gelden dat het hebben van een hogere leeftijd als zodanig niet mag gelden als uitsluitingsgrond in algemene zin. Het is droevig dat daar nog pleidooien voor nodig zijn.

Iets anders is of leeftijd nooit aanleiding tot uitsluiting kan zijn. Het antwoord zal in de praktijk steeds afhankelijk moeten zijn van wat in een concrete situatie met

betrekking tot een individu als redelijk gezien kan worden.

Heeft het bijvoorbeeld zin om iemand met een zwakke gezondheid te selecteren voor zwaar lichamelijk werk? De persoon in kwestie kan vinden van wel en het niet in aanmerking komen als discriminatie ervaren. Toch is selectie niet erg plausibel, lijkt mij. Even weinig plausibel kan het zijn om iemand uitsluitend op basis van leeftijd (bijvoorbeeld hoogbejaard zijn) niet uit te sluiten van zwaar lichamelijk werk. Is in zo'n geval nog sprake van discriminatie? Ik vind van niet. Of je 'uitsluiting' in dergelijke gevallen terecht of onterecht vindt, is een kwestie van gevoel, normatieve keus en onderbouwing met redelijke, maar tegelijk zeker betwistbare argumenten.

Waar het bij leeftijdsdiscriminatie naar mijn mening om moet gaan is de vraag of al dan niet sprake is van steekhoudende argumenten om de uitsluiting op grond van leeftijd te onderbouwen. Meestal zal aan het steekhoudende een steekje los zitten.

Wanneer zonder houdbare criteria wordt gewerkt, is het gewoon goed mis. In alle andere gevallen blijft twijfel mogelijk en moet telkenmale afzonderlijk worden bezien hoe de vork feitelijk aan de steel zit.

Mevrouw Lansink en vele ouderen met haar noemen oud niet oud vanwege het negatieve gevoelsaspect dat maatschappelijk met oud lijkt samen te vallen. 'Zeventig is toch niet oud. Ik ken mensen van boven de tachtig die nog steeds lange wandelingen maken en die de hele dag nog zo druk bezig zijn, dat je helemaal niet zou denken dat ze zo oud zijn,' zegt mevrouw Lansink. Maar zeventig is wel oud, hoewel nog niet hoogbejaard. En de hele dag bezig zijn heeft vooral te maken met lichamelijke en geestelijke energie en mogelijk pas afgeleid met leeftijd.

Het heeft geen zin leeftijd te ontkennen of te idealiseren. Ieder mens heeft recht aangesproken te worden op zijn of haar capaciteiten en mogelijkheden en die zijn niet rechtlijnig en uniform aan leeftijd gekoppeld. Wie lang leeft, heeft veel tijd gehad om talenten te ontwikkelen en dat is zeker een vóórdeel van leeftijd!

MICHAEL KERKHOF

KORT VAN STOF

HUMANISTISCHE DERDE WERELD-DAG

Wat komt er terecht van de goede intenties van ontwikkelingswerkers? Hoort family planning er ook bij? Is emancipatie doel of middel? En: hoe humanistisch is ontwikkelingssamenwerking eigenlijk?

18 januari zijn dat vragen, die aan de orde komen tijdens een studiedag over Humanisme en Ontwikkelingssamenwerking van het Humanistisch Studiecencentrum Nederland, het HIVOS en de Universiteit voor Humanistiek. Er zijn voldoende interessante sprekers om die dag naar De Queeste in Amersfoort te komen en er is een uitdagend besluit met een verrassend-exotische borrel. De kosten van deelname zijn f 35,-, over te schrijven op postgiro 550334 van het HSN, postbus 797, 3500 AT Utrecht. Voor nadere informatie: 030-36.74.37

OMROEPVOORZITTER

De Humanistische Omroepstichting heeft een nieuwe voorzitter: dr. A.L. (Arie) den Broeder. Hij is in die functie de opvolger van drs. H.A.Smit.

Het voorzitterschap van de Humanistische Omroepstichting was in het verleden gekoppeld aan het lidmaatschap van het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Het HV-congres besloot dit jaar echter dit soort koppelingen ongewenst te verklaren. Henk Smit koos voor een voortgezet lidmaatschap van het hoofdbestuur en gaf daarmee zijn functie bij de omroepstichting op. Arie den Broeder was van 1979 tot dit jaar lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Sinds zijn vertrek bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is hij actief als beleidsadviseur op sociaal en cultureel gebied ten behoeve van de publieke sector.

INDONESIE

Eind 1990 verbleef Djoeko Veeninga drie maanden in Indonesië voor HIVOS en VPRO-radio. Zij verzorgde er het radioprogramma Standplaats Indonesië. Deze radio-uitzendingen zijn nu op cassette verkrijgbaar. Djoeko Veeninga zette haar ervaringen ook op papier. Onder de titel 'Het geluk van de mier' kunt u nalezen en -luisteren dat het tot de verbeelding sprekende paradijselijke Indonesië ook minder paradijselijke kanten heeft. 'Het geluk van de mier' is te bestellen door overschrijving van f 7,50 op giro 4446000 t.n.v. Publieksservice VPRO onder vermelding

van: 'Boekje Standplaats Indonesië'. De serie van 12 radio-uitzendingen (in totaal 6 uur) is voor f 35,- verkrijgbaar. Boekje plus cassettes kunnen ook samen besteld worden: voor f 40,- onder vermelding van: 'Standplaats Indonesië plus boekje'.

REISGELD IHEU

Honderden humanisten zullen in de zomer van 1992 Nederland bezoeken om het 40-jarig jubileumcongres bij te wonen van het IHEU, de International Humanist and Ethical Union.

Uit de reacties op de eerste aankondigingen is echter ook duidelijk geworden, dat de kosten van reis en verblijf te hoog zijn voor veel deelnemers uit Oost-Europa, Azië, Afrika en midden-Amerika. Om hen toch in staat te stellen deze belangrijke internationale bijeenkomst van humanistische denkers en doeners bij te wonen heeft het IHEU een reisfonds 1992 gevormd. Uit dit fonds kunnen bijdragen worden gegeven in reis- en verblijfskosten die samenhangen met deelname aan het congres.

Doel is hiervoor een bedrag bijeen te brengen van ten minste f 50.000,-. Aan een aantal internationale instellingen zal om een bijdrage worden gevraagd, evenals aan Kamers van Koophandel, organisaties voor ontwikkelingssamenwerking. Maar ook bijdragen van particulieren zijn meer dan welkom.

Het congres met als thema "Humanism for Head & Heart" wordt van 26 t/m 30 juli 1992 georganiseerd in het RAI-complex in Amsterdam. Het congressecretariaat is gevestigd in Utrecht, postbus 114, 3500 AC, telefoon 030-31.21.55. Het giro-nummer van het IHEU Reisfonds 1992 is 62.57.830 ten name van IHEU Amsterdam.

SUBSIDIES GEWIJZIGD

Zoals was te verwachten heeft de overheid, die driftig in de weer is om subsidiekranen geheel of gedeeltelijk dicht te draaien, ook de subsidie voor woningaanpassingen aangepakt.

De subsidiestop op voorzieningen tot f 2.000,- is opgeheven. Daarvoor in de plaats komen twee belangrijke nieuwe beperkingen:

- bij iedere voorziening een eigen bijdrage van f 500,-
- bij alle aanpassingen is een advies nodig van de

Gemeenschappelijke Medische Dienst (de GMD) En dat advies moet ook betaald worden.

Voor de monoliften, die tot nu toe voor 100% gesubsidieerd werden, is met name de f 500,- eigen bijdrage een belangrijke wijziging. Vanaf 1 januari 1992 wordt het verwijderen van aanpassingen niet meer gesubsidieerd. Op langere termijn geldt dat meer bevoegdheden bij de gemeente terechtkomen en dat een aantal kosten voor woningaanpassing worden ondergebracht in de ABWZ. De eigen bijdrage gaat volgens de plannen naar 25 procent. Gestreefd wordt naar registratie en hergebruik van al aangepaste woningen.

ZORGEN OM EGYPTE

15 juni van dit jaar verbood de Egyptische regering zonder enige waarschuwing of enig officieel onderzoek de 'Arab Women's Solidarity Association' (AWSA). Daarmee schendt de Egyptische regering het recht op vrijheid van organisatie en vereniging, dat bij humanisten en humanistische organisaties hoog in het vaandel staat. De AWESA is een democratische vrouwenorganisatie, onder voorzitterschap van de bekende schrijfster en arts mevr. dr. Nawal El Saadawi. Het Humanistisch Overleg Mensenrechten maakt zich zorgen om dit besluit, dat is genomen in een sfeer waarin anti-democratische en fundamentalistische tendensen steeds meer invloed lijken te krijgen. Het HOM wil daarom, in samenwerking met een reeks andere organisaties in binnen- en buitenland, bevorderen dat zoveel mogelijk organisaties en particulieren bezwaar aantekenen tegen dit besluit, dat ook in strijd is met de door Egypte ondertekende internationale verdragen ter bescherming van de mensenrechten.

Wie deze bezorgdheid deelt kan een 'Verklaring ter ondersteuning van de AWSA, Egypte aanvragen bij het HOM, Ellen Verwiel, 030-31.81.45

KINDEROPVANG

De activiteiten van de Stichting Kinderopvang Humanitas gaan onverminderd door. De ene na de andere kinderopvang wordt feestelijk geopend. Eind september opende een kinderdagverblijf in Hoogwoud haar poorten. Precies een week later, 5 oktober, was het bingo in Leusden en Groenlo. Twee van de drie pas geopende kinderdagverblijven hebben een eigen verlanglijstje. Die in Hoogwoud spaart voor wat zij omschrijft als buitenspeelmateriaal. Die in Leusden drukt zich wat specifieker uit: zij willen een bolderwagen. Kinderopvang in het hele land zit in de lift, mede door het stimuleringsbeleid van de overheid. De Staat betaalt mee aan kinderopvang, zodat met name vrouwen meer mogelijkheden hebben om toe te treden tot de arbeidsmarkt. Nog is de vraag naar kinderopvang veel groter dan er plaatsen zijn. Wachtlijsten zijn nog steeds enkele vellen lang. Het aantal kinderdagverblijven breidt zich daarom nog steeds uit. De Stichting Kinderopvang Humanitas draagt daar haar steentje aan bij. Druppelsgewijs breidt haar aantal kinderdagverblijven zich gestaag uit over het hele land. Het laatste kinderdagverblijf is nog niet geopend.

JONGEREN

De praatgroep voor jongeren van de afdeling Zuid-Drenthe is nog geen succes. De afdeling wijt dat aan de vakantie. Eerder dit jaar nam de afdeling het initiatief om praatgroepen te organiseren voor jongeren tussen twintig en dertig jaar zonder vaste partner. De gedachte was dat veel van deze jongeren voor hun eigen gevoel te weinig contact hebben met generatiegenoten. Die veronderstelling wordt tot nu toe echter niet gestaafd door het aantal deelnemers aan het initiatief. Toch zet de afdeling door. In het afdelingsblad staat een nieuwe oproep om deel te nemen aan de praatgroep voor jongeren. Ondanks een gebrek aan belangstelling, is er in Hoogeveen toch zeker een categorie jongeren die veel baat kan hebben bij een dergelijke praatgroep, meent de afdeling.

TRANSSEXUALITEIT

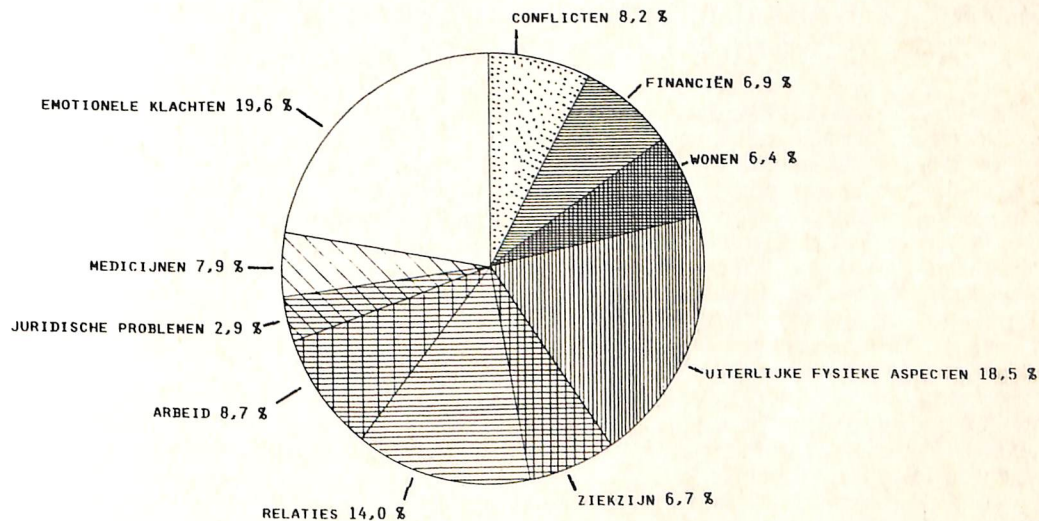
De belangstelling voor het Humanitas Project Transsexualiteit is tanende, zo blijkt uit het jaarverslag van het Project. Hulpverleners voor dit project zijn uitermate moeilijk te vinden en het is ook niet eenvoudig hen

vast te houden. Vanaf de jaarwisseling vorig jaar stonden de hulpposten Eindhoven, Breda en Amsterdam leeg. In augustus 1990 stopte de hulpverlener in Leeuwarden, die de hulppost Noord-Nederland beheerde, ploteling. Zij zat daar nog maar

twee maanden. Een poging om in Maastricht een hulppost te openen liep spaak. Hieruit blijkt dat het vooralsnog niet mogelijk is om tot een 'dekkend netwerk' in het hele land te komen. De daling van het aantal cliënten, dat zich na 1988 voordoet, heeft zich ook vorig jaar doorgezet. In 1988 werd hulp verleend aan 288 mensen. Het jaar daarop liep dat aantal terug met 55. Vorig jaar werden nog slechts 92 cliënten geholpen. Deze cijfers tonen volgens het jaarverslag aan dat er dringend moet worden gezocht naar nieuwe vrijwilligers, die geheel moeten worden getraind voor telefonische hulpverlening aan transsexuelen. Problemen die transsexuelen ondervinden, lopen zeer uiteen. De meeste moeite ondervinden zij van emotionele problemen. Ook problemen met uiterlijke fysieke aspecten en relaties met anderen leveren veel problemen op.

*De problemen van de transsexuelen in kaart.
Bron: jaarverslag
Project Transsexualiteit*

GENERALE PROBLEEMSCHIJF

Toelichting op de probleemclusters

De besproken probleemclusters worden gesteld op 100% met een differentiatie per probleemgebied. Op deze wijze kan worden aangetoond op welke wijze de verschillende probleemgebieden zich onderling verhouden en wat de grootste en kenmerkendste probleemgebieden zijn waar de regionale hulpverlener mee te maken krijgt tijdens het transsexueel proces van de cliënten.

"Alleenstaanden hebben bescherming nodig tegen profiteurs"

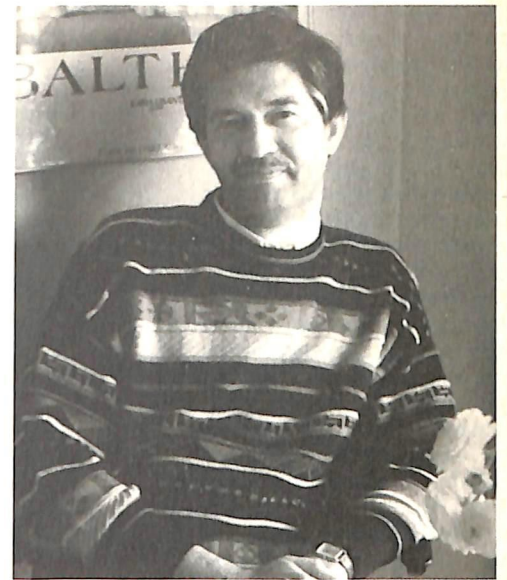
'Dat ingezonden stuk in Het Parool was in feite een Open Brief aan de Minister van WVC, die de Raad van Toezicht op de Dienstverlening bij Relatievorming per 1 januari wil opheffen. Daarmee zou de enige instantie verdwijnen, die de rechten beschermt van alleenstaanden die via een bemiddelingsbureau een partner zoeken. Hoe dat werkt? Mensen die ingeschreven staan bij door de Raad erkende bureaus kunnen klachten laten beoordelen door een onafhankelijke commissie. Andere dan door de Raad erkende bureaus zijn niet in staat om die kwaliteitsgarantie te bieden, welke mooie termen ze ook gebruiken.

Er zijn in Nederland veertien door de Raad erkende bureaus, met samen vijftienduizend cliënten. Maar er zijn ook nog veertig bureaus zonder erkenning, met samen nog eens minstens tienduizenden 'zoekenden'. En daarnaast duiken er elk jaar opnieuw nog eens zo'n tweehonderd bureaus en bureautjes op, die meestal maar kort bestaan en waarvan je met redelijke zekerheid mag aannemen, dat de klant er géén koning is. Amateurisme en/of snel de buit binnenhalen zijn vaak de belangrijkste kenmerken. Talloze alleenstaanden blijken vrijwel rechteloos als ze geen waar voor hun geld krijgen en dan gaat het om bedragen van vijftig tot soms tweeduizend gulden. Ga maar na...

Die Raad van Toezicht bewijst al 21 jaar zijn nut. In 1970 is hij opgericht omdat er sprake was van wantoestanden. Iedereen kon zich huwelijksbureau of relatiebemiddelaar noemen, maar vaak leken de activiteiten meer op flessentrekkerij. De overheid (in die tijd nog CRM) vond een toezichthoudende instantie broodnodig om de partnerzoekende alleenstaanden rechten te geven. Of het werkte? Het werkte! De praktijk-

ken van de malafide bureaus smolten als sneeuw in de zomerzon. Toch betwist de minister nu het bestaansrecht van de Raad. Zij doet dat op basis van een rapport, dat met grote snelheid is samengesteld door het Amsterdamse adviesbureau De Galan & Voigt en dat niet bepaald uitblinkt door nauwkeurigheid. Lees maar even mee: in het rapport staat, dat er twintig- tot veertigduizend cliënten zijn ingeschreven bij niet-erkende bureaus. Daar zijn dan nog niet eens de ingeschrevenen bij meegeteld van de bij de NVR aangesloten bemiddelaars, die zich een eigen erkenningsstelsel hebben aangemeten. Dat zouden dus aanzienlijk meer cliënten zijn dan bij de erkende bureaus staan ingeschreven.

De werkelijkheid ziet er even anders uit. Hoe groter het aantal ingeschrevenen bij een bureau, hoe groter de kans van succes bij de bemiddeling. Dat begrijpt een kind. Daarom noemen veel niet-erkende bureaus in hun advertenties hoge aantallen bij hen ingeschreven cliënten. Alleen is daar geen controle op, of je zou de Raad van Toezicht op het Advertentiewezen moeten inschakelen. En die Raad heeft ook geen wettelijke bevoegdheden en kan niet veel verder

Sent Wierda is auteur van het boek 'Op zoek naar een partner?' en was jarenlang bestuurslid van de Raad van Toezicht op Dienstverlening bij Relatievorming.

gaan dan kranten te adviseren een bepaalde advertentie niet meer op te nemen.

Wat je zou moeten doen is het toekennen van bevoegdheden aan de Raad van Toezicht op de Dienstverlening bij Relatievorming om op te treden tegen malafide praktijken. Wat de minister doet is de klok dik twintig jaar terugdraaien. Dat betekent dat vijf- tot zesduizend alleenstaanden per jaar weer volop de kans lopen niets terug te krijgen voor hun goede geld.

Minister d'Ancona heeft aangekondigd na Prinsjesdag meer duidelijkheid te verschaffen over de 'terminale fase' van de Raad. Ik verwacht daar weinig van. De Tweede Kamer is nu de laatste hoop voor iedereen, die een goede en eerlijke relatiebemiddeling in stand wil houden. Daar heeft men misschien een wat genuanceerder oordeel. Of moeten alleenstaanden die langs deze weg een relatie zoeken eerst weer een aantal jaren zelf uitzoeken welk bureau betrouwbaar is en welk niet? Het leergeld zal duur zijn, de slachtoffers komen voor rekening van déze bezuiniging tegen beter weten in.'